

Motion till riksdagen 2021/22:3364

av **Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M)**

En långsiktigt hållbar personlig assistans

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram och genomföra en reformagenda för långsiktigt hållbar personlig assistans och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en rättssäker individuell prövning och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att barnets bästa ska tydliggöras och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra en utredning gällande ett statligt enhetligt huvudmannaskap inom personlig assistans och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa kvalitet och kontinuitet inom personlig assistans och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa valfrihet och mångfald inom personlig assistans och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om effektivitet och kostnadskontroll inom personlig assistans och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att motverka organiserad brottslighet, fusk och överutnyttjande av personlig assistans och tillkännager detta för regeringen.

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om regelverk kring återbetalningskrav och utbetalningsstopp och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra en översyn av befintlig lagstiftning i syfte att ta fram nationella riktlinjer gällande rehabilitering, habilitering och hjälpmedel och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra en nationell kartläggning av kompetensförsörjningen och tillkännager detta för regeringen.

Sammanfattning

Moderaternas utgångspunkt när vi utformar vår politik är människan. När det handlar om LSS-lagstiftning och personlig assistans innebär det att lagar och regelverk ska utformas så att de människor som behöver samhällets stöd allra mest ska få det. Vi värnar om assistansreformens långsiktiga hållbarhet och legitimitet. Det är politikens uppgift att säkerställa att lagar, finansiering och regelverk lever upp till detta.

Regleringen av rätten till personlig assistans är i grunden att en första förutsättning för att kunna vara berättigad till personlig assistans är att tillhöra någon av LSS så kallade personkretsar. Det är emellertid inte tillräckligt att enbart uppfylla kravet på att tillhöra någon av LSS personkretsar. En ytterligare förutsättning är att den enskilde ska ha stora och varaktiga funktionsnedsättningar som medför behov av hjälp med sina så kallade grundläggande behov.

Det finns stora möjligheter att kunna utveckla den viktiga frihetsreformen som personlig assistans är. Det kommer kräva ett helhetstänkande där alla delar för att få ihop ett långsiktigt stabilt och hållbart regelverk och organisering kring insatsen personlig assistans är lika viktiga att få på plats. Det rör såväl lagar som finansiering. Därutöver rättssäkerhet och ett enhetligt huvudmannaskap, stärkt kvalitet och kontinuitet, säkerställd mångfald och valfrihet, regelbunden tillsyn och uppföljning. Därtill den så viktiga myndighetsutövningen. Allt ska fungera och hänga ihop.

Moderaternas prioriteringar och inriktning gällande en nationell reformagenda i syfte att stärka en långsiktigt hållbar personlig assistans är bland annat följande:

- Alla individer ska ha rätt till en individuell rättssäker prövning av sin förfrågan om rätt till personlig assistans och bibehållen assistansersättning.
- Vi anser att det som är allra viktigast att få på plats är ett långsiktigt hållbart och rättssäkert system för personlig assistans.

- Det är viktigt att Sverige strävar efter att tydliggöra barnets bästa.
- Det delade huvudmannaskapet för personlig assistans möjliggör övervältring av kostnader, skapar otydliga ansvarsgränser, och skapar inte några reella incitament att utveckla andra stödformer samt leder till brister i insyn och uppföljning.
- Vi föreslår bland annat att regeringen ska fullfölja riksdagens tillkännagivande om att skyndsamt genomföra en utredning som har ett statligt helhetsansvar för personlig assistans som målsättning.
- Det regelverk som styr insatsen personlig assistans behöver bli tydligare och visa mer respekt för personlig integritet när det gäller uppföljning, tillsyn och kontroll.
- Det ska finnas tydliga lagar och regelverk för vad som gäller om man driver och sköter LSS-verksamhet, oavsett driftsform. Detta är viktigt för att kunna motverka organiserad brottslighet, fusk och överutnyttjande inom personlig assistans.
- Vi föreslår bland annat att regeringen ska ge i uppdrag att det tas fram ett standardiserat arbetsgivarintyg. Behovet av ett sådant intyg är stort eftersom omfattande organiserad brottslighet är kopplad till fiktiva anställningar.
- Det finns behov av att säkerställa en långsiktig och hållbar ekonomisk finansiering och rimlig kostnadsutveckling rörande personlig assistans.

Bakgrund och utgångspunkter

När den borgerliga regeringen införde lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och lagen (1993:389) om assistansersättning (LASS) förändrades livet för personer med omfattande och varaktiga funktionsnedsättningar. Människor som behöver samhällets stöd allra mest fick ökade möjligheter att leva sitt liv efter sina egna förutsättningar med mer inflytande över sin egen vardag. Assistansreformen är en omfattande och viktig frihetsreform som Moderaterna vill värna och utveckla så att den förblir långsiktigt hållbar. Det är många personer och deras familjer som är beroende av assistansreformen och som ska kunna lita på att stödet finns där när man behöver det som allra mest. Detta ska vara ett långsiktigt åtagande från samhällets sida som kräver förutsägbara regelverk och ett ekonomiskt hållbart finansierat system.

Personlig assistans är en av de tio insatser som regleras i LSS. Med personlig assistans avses ett personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer. I lagens förarbetena tydliggörs att den enskilde individen kan ges goda möjligheter till

självbestämmande och inflytande över sin egen livssituation när stöd och hjälp kan lämnas i form av personlig assistans och anordnas på det sätt som den enskilde finner bäst.¹

Sedan reformen om LSS och personlig assistans genomfördes år 1994 har systemet varit föremål för åtskilliga statliga utredningar.² Skälen är flera och viktiga för att förstå utvecklingen av LSS-reformen, lagstiftningen och framväxande praxis under åren 1994-2021. Det är alltid lätt att vara efterklok och döma reformers ursprungliga utformning i efterhand. Vår intention är att ta vara på bland annat den kunskap som de genomförda statliga utredningarna erbjuder och analysera den praxis som växt fram sedan år 1994. Vi känner oss trygga med att peka på åtminstone sju viktiga skäl att LSS-reformen med fokus på personlig assistans fortsatt är i behov av utveckling och reformering.

För det första finns det behov av att säkerställa att dem som har behov av personlig assistans för att kunna ta del av de livsvillkor och vardagsmönster som gäller för människor i allmänhet tryggas långsiktigt. Den grundläggande utgångspunkten är att samhället ska sträva efter normalisering och integrering av personer med funktionsnedsättningar som de viktigaste funktionshinderspolitiska målsättningarna.

För det andra finns det behov av att stärka rättssäkerheten när det gäller vem som ska ha rätt till personlig assistans och vilka villkor som behöver vara uppfyllda. Det handlar till exempel om situationer gällande rätten till personlig assistans för stöd vid egenvårdsinsatser och av föräldraansvaret vid bedömning av barns rätt till personlig assistans.³

För det tredje finns det behov av en utredning med fokus om ett enhetligt huvudmannaskap rörande personlig assistans. Stat och kommun gör ibland helt olika bedömningar när det gäller en persons rätt till personlig assistans respektive

¹ SOU 2021:37 Stärkt rätt till personlig assistans – ökad rättssäkerhet för barn, fler grundläggande behov och tryggare sjukvårdande insatser.

² SOU 1995:126 Kostnader för den statliga assistansersättningen, SOU 2002:13 Utjämnings av LSS-kostnader, SOU 2004:103 LSS – Särskilt personligt stöd, SOU 2005:100 God kvalitet i personlig assistans – ändamålsenlig användning av assistansersättning, SOU 2006:69 Uppföljning av kostnadsutjämnningen för kommunernas LSS-verksamhet, SOU 2007:62 Utjämnings av kommunernas LSS-kostnader – översyn och förslag, SOU 2007:73 Kostnader för personlig assistans – Skärpta regler för utbetalning, användning och återbetalning av assistansersättning, SOU 2008:77 Möjlighet att leva som andra. Ny lag om stöd och service till vissa personer med funktionsnedsättning, SOU 2012:6 Åtgärder mot fusk och felaktigheter med assistansersättning, SOU 2014:9 Förändrad assistansersättning – en översyn av ersättningsystemet, SOU 2017:43 På lika villkor! Delaktighet, jämlikhet och effektivitet i hjälpmedelsförsörjningen, SOU 2018:88 Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen, samt SOU 2021:37 Stärkt rätt till personlig assistans – ökad rättssäkerhet för barn, fler grundläggande behov och tryggare sjukvårdande insatser.

³ SOU 2021:37 Stärkt rätt till personlig assistans – ökad rättssäkerhet för barn, fler grundläggande behov och tryggare sjukvårdande insatser.

assistansersättning. Dessa varierande bedömningar har i vissa fall framstått som rättsosäkra och de olika utfallen har skapat oro hos de sökande. Människor har känt sig tvingade att bo kvar istället för att kunna flytta till annan kommun på grund av risken att deras behov av personlig assistans kan bedömas annorlunda i den nya kommunen av exempelvis budgetmässiga skäl. Det delade huvudmannskapet leder till ojämlika bedömningar och inbyggda incitament att övervältra kostnader mellan stat och kommun. Det begränsar friheten för människor som är i behov av personlig assistans och urholkar därmed den frihetsreform som assistans utgör.

För det fjärde finns det behov av att säkerställa en långsiktig och hållbar ekonomisk finansiering och rimlig kostnadsutveckling rörande personlig assistans. Det är tre faktorer som framförallt avgör utvecklingen av kostnaderna gällande personlig assistans. Det handlar om antal människor som beviljas assistansersättning. Därutöver antalet assistanstimmar som beviljas per person, samt vilken ekonomisk ersättning per assistanstimme som lämnas till de aktörer som utför insatserna. Därutöver de administrativa kostnader som uppstår i samband med prövning, omprövning och överprövning av ansökningar (domstolarnas prövning av överklaganden) samt för tillståndsgivning, tillsyn och uppföljning.⁴

För det femte finns det behov av att få bukt på och helt stoppa den organiserade brottsligheten kring assistansersättning, samt fusk och överutnyttjande som missbrukar avsikten med assistansreformen. Nationellt underrättelsecentrum visar till exempel i en rapport att det förekommer systematisk organiserad brottslighet i syfte att ta hand om skattebetalarnas pengar som är avsedda för personlig assistans.⁵ Det handlar om allvarliga systemfel och det finns ett stort behov av att förändra lagstiftning och regelverk, samt att förbättra uppföljning och tillsyn av assistansverksamheten. Allt oupptäckt fusk är förlorade skatte kronor. Resurser som istället kunde ha använts till att utveckla välfärden för alla med behov av assistans, vård och omsorg.

För det sjätte finns det omfattande behov av förbättrad uppföljning, tillsyn och utvärdering i syfte att stärka kvalitet, kostnadskontroll och valfrihet inom personlig assistans. Syftet med personlig assistans är att människor ska kunna leva självständiga liv – det värnar vi om och vill utveckla.

För det sjunde finns det behov av att utforma lagar, ramar och regelverk som förmår åstadkomma välbalanserade prioriteringar och avvägningar med utgångspunkt i de totala samhällsekonomiska effekterna av LSS-reformen med fokus på personlig

⁴ SOU 2018:88 Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen.

⁵ Rapport från Nationellt underrättelsecentrum, 2020-09-23.

assistans och vad denna reform bidrar med gällande bland annat förbättrad livskvalitet, individuell frihet och stärkt arbetslinje.

Det är också att notera att den borgerliga regeringens ursprungliga LSS-proposition var otydlig. Och som i grunden har kommit att handla om fördelning av kostnader mellan två huvudmän, stat och kommun. Det är djupt olyckligt. Det medför bland annat integritetskränkande utredningar så som klockning av toalettbesök och av andra liknande nödvändiga behov för att avgöra om de grundläggande behoven uppgår till 20 timmar per vecka. Det blir ett system som varken respekterar individens integritet eller är långsiktigt effektivt.

Moderaternas utgångspunkt är att alla människor är olika men lika mycket värda. Sverige ska sträva efter att leva upp till FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Det var den förra borgerliga regeringen som efter riksdagens godkännande ratificerade konventionen.⁶ Det innebär ett viktigt ansvar att personer med funktionsnedsättningar eller funktionsvariationer, beroende på vilket uttryck man önskar använda, ska ha samma mänskliga rättigheter som alla övriga människor. Varken mer eller mindre. Det är ett långsiktigt förpliktigande.

Stora möjligheter, problem och utmaningar inom personlig assistans

Antalet personer som har beviljats minst en LSS-insats ökade från 50 per 10 000 invånare år 1999 till 72 år 2017, en ökning med 44 procent. Det genomsnittliga antalet LSS-insatser som beviljats personer som har sådana, har däremot sjunkit med 11 procent. Från 1,8 insatser i genomsnitt år 1999 till 1,6 insatser år 2017. De som har beviljats assistansersättning har över tid erhållit fler assistanstimmar per vecka, men det har även de personer som beviljats personlig assistans av sin kommun. Ersättningen per assistanstimme till assistansmottagare har däremot inte blivit högre över tid, utan schablonersättningen har snarare utvecklats något långsammare jämfört med till exempel löneökningen för personliga assistenter.⁷

Det finns tre huvudsakliga förklaringar till den ökning av antalet personer med assistansersättning som skett sedan reformens införande som låter sig kvantifieras. Den första är befolkningsutvecklingen som, allt annat lika, motsvarar en ökning med 14,6

⁶ Den 4 december 2008 beslutade regeringen att ratificera FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

⁷ SOU 2018:88 Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen.

procent av antalet personer. Befolkningsutvecklingen påverkar därtill utvecklingen av antalet personer som får insatser och det gäller inte bara assistansersättningen. Den andra är införandet av det femte grundläggande behovet, som förklarar 18 procent av ökningen i antal personer som beviljats assistansersättning. Den tredje handlar om den utvidgade rättigheten för personer som fyllt 65 år att behålla sina insatser, vilket förklarar cirka 26 procent av den totala ökningen. Dessa tre förklaringsvariabler utgör ungefär 60 procent av den totala ökningen av antalet personer med assistansersättning sedan reformens start.⁸

Denna ovanstående beskrivna utveckling påverkar i sin tur assistansreformens växande kostnader. LSS-utredningen anger i huvudsak följande förklaringar till kostnadsutvecklingen inom personlig assistans. Ökningen inom assistansersättningen beror till största delen på att antalet beviljade timmar per person ökat kraftigt, men även ökningen av antalet personer som beviljats assistansersättning har spelat en betydande roll. Det handlar vidare om att andelen av befolkningen med behov av insatser har ökat och därutöver medicinska framsteg och ökad medellivslängd. Ökningen av den dubbla assistansen och invandringen har också bidragit till kostnadsutvecklingen.⁹

Arbetslösheten i Sverige är en av Europas allra högsta. Hälften av alla vuxna invandrare är beroende av bidrag för sin försörjning - 675 000 personer. Det är innebär att även långsiktigt centrala frihetsreformer som vi vill värna och utveckla måste anpassa sig till den samhällsekonomiska verkligheten.

Det är samtidigt viktigt att komma ihåg att den socialdemokratiskt ledda regeringens regleringsbrev till Försäkringskassan, direktiven till LSS-utredningen och den framväxande rättspraxisen på grund av viktiga domar i Högsta förvaltningsdomstolen under de senaste åren medfört att drygt 2 200 färre människor är beviljade rätt till personlig assistans än innan maktskiftet år 2014. Och att regeringens prognoser i den senaste budgetpropositionen pekar på att denna trend kommer att hålla i sig. Det är lätt att förstå den oro många familjer känner i sin vardag när de upplever att deras rätt till personlig assistans hotas.

Moderaterna värnar om att lagstiftningen gällande LSS och personlig assistans ska utformas så att de människor som behöver samhällets stöd allra mest ska få det. Det är samtidigt viktigt att stärka rättssäkerheten, ta bort möjligheterna till övervältring av ansvar och kostnader och förbättra den långsiktiga ekonomiska hållbarheten och

⁸ Ibid, sid 30.

⁹ Ibid, sid 929-955.

legitimiteten för assistansreformen med hänsyn tagen till de totala samhällsekonomiska kostnaderna.

I detta sammanhang är det helt centralt att lyckas täppa till de luckor som finns i assistansreformens system som gör att den organiserade brottsligheten växer gällande personlig assistans. Fusk och överutnyttjande drabbar de allra svagaste som har behov av samhällets gemensamma stöd. Den utvecklingen ska stoppas. Det handlar om allvarliga systemfel som måste åtgärdas skyndsamt. Det är ovärdigt att skrupelfria människor stjälar resurser som ska komma dem till del med rätt till personlig assistans.

LSS-utredningen som blev ett stort misslyckande

Den socialdemokratiskt ledda regeringen beslutade den 26 maj 2016 att tillsätta LSS-utredningen. Direktiven var tydliga på ett helt avgörande område: ”Förstärkt kvalitet, träffsäkerhet, helhetssyn och mångfald i de stödinsatser som LSS omfattar ska finansieras med besparingar inom assistansersättningen.”¹⁰ Prioriteringen från regeringens sida var därmed klart uttalad redan från början. För säkerhetsskull kompletterade regeringen direktiven med följande: ”Med hänsyn till kraftiga kostnadsökningar inom assistansersättningen behöver även ytterligare besparingar göras.”¹¹

Ovanstående tydliga besparingsdirektiv fortsatte att gälla de kommande två åren. Men. Regeringens reträtt inträffade den 3 maj valåret 2018. I ett tilläggsdirektiv beslutade regeringen följande: ”Förslagen ska sammantaget inte leda till att behovet av anslagna medel ökar jämfört med dagens nivå. Om några förslag bedöms öka kostnaderna för insatser enligt LSS som en följd av ökad kvalitet och träffsäkerhet ska kostnadsökningen finansieras. Utredaren behöver inte föreslå besparingar inom assistansersättningen så som det framgår av det ursprungliga direktivet. Förslagen ska bidra till en långsiktigt hållbar och kostnadsmässigt effektiv lagstiftning.”¹²

Det är mot denna bakgrund och med tanke på komplexiteten i systemen som rör LSS och personlig assistans inte konstigt att utredningen hamnade snett. Ansvaret för detta bär regeringen. Det är ett faktum att kostnaderna för assistansersättning och insatser enligt LSS har ökat. Mätt i kronor ökade kostnaderna perioden 2005–2017 med 23

¹⁰ Regeringens kommittédirektiv 2016:40, Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen.

¹¹ Ibid, sid 1.

¹² Regeringens kommittédirektiv 2018:35, Tilläggsdirektiv till LSS-utredningen.

procent i fasta priser gällande såväl assistansersättning som LSS-insatser.¹³ Regeringen saknade emellertid en långsiktig grundtanke om hur man skulle kunna utveckla reformen rörande personlig assistans så att kvalitet och rättssäkerhet kunde stärkas och samtidigt skapa en grundläggande stabilitet och hållbarhet rörande ekonomisk utveckling och finansiering. Det var en helt avgörande brist på tydlig riktning som LSS-utredningen tvingades anpassa sig till alldeles oavsett om den skulle föreslå konkreta besparingar eller lämna förslag inom ramar för dagens nivåer av anslagna resurser.

Vad avser LSS-utredningens principiella förhållningssätt kring ansvarsfördelning mellan stat och kommun kontra en del av de konkreta utredningsförslagen lämnas motstridiga signaler. Vilket naturligtvis minskar trovärdigheten i utredningens analys och konkreta förslag. Utredningens principiella utgångspunkt var att dagens delade huvudmannaskap rörande LSS och personlig assistans medför problem och att dessa välfärdsområden borde utgöra en kommunal ansvarsuppgift. Trots denna ingång föreslog utredningen att staten ska ansvara för den personliga assistansen. Med ett viktigt grundläggande undantag att barn upp till 16 år istället föreslås få en ny insats kallad personligt stöd till barn och att denna insats ska handhas av kommunen.¹⁴

Moderaternas uppfattning är att LSS-utredningen, undantaget faktadelar och analys av utvecklingen kring antalet personer som beviljats assistansersättning och kostnadsutvecklingen av personlig assistans, inte är särskilt användbar. Tvärtom så behöver en nystart genomföras med bland annat en utredning som ska ha till syfte att åstadkomma ett enhetligt huvudmannaskap där staten ges ansvar för hela insatsen kring personlig assistans.

Utredningen om stärkt assistans

Utredningen om stärkt assistans ska ses i ljuset av misslyckandet med LSS-utredningen. Utredningen fick i uppdrag att se över möjligheten att stärka rätten till personlig assistans för stöd vid egenvårdsinsatser. Vidare skulle utredaren analysera och ge förslag på hur rätten till personlig assistans gällande behov av hjälp med tillsyn kan stärkas. Utredaren gavs även i uppdrag att göra en översyn av hur föräldraansvaret vid bedömningen av barns rätt till personlig assistans kan smalnas av.¹⁵

¹³ SOU 2018:88 Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen, sid 29.

¹⁴ Ibid, sid 37 samt 55-56.

¹⁵ Regeringens kommittédirektiv 2020:3, Stärkt rätt till personlig assistans för stöd vid egenvård, vid tillsyn samt för barn.

Syftet med utredningen om stärkt assistans var att öka och stärka kontinuitet och förutsägbarhet inom personlig assistans och assistansersättning samt att den ska präglas av hög kvalitet och rättssäkerhet.¹⁶

En av utredningens stora förtjänster är att den tydliggör för hur sjukvårdande insatser idag ges till målgruppen och att det finns potential till förbättringar vad gäller trygghet och säkerhet. Ofta utförs de sjukvårdande insatserna genom så kallad egenvård av den enskildes personliga assistenter.¹⁷ Det innebär att det inte är utbildad hälso- och sjukvårdspersonal som utför åtgärderna.

Det finns idag mycket starka incitament för såväl den enskilde som för vården att hälso- och sjukvårdsåtgärder utförs som egenvård bland annat eftersom stödbehovet då kan ligga till grund för personlig assistans och assistansersättning. Personlig assistans gör det möjligt för den enskilde att få ett sammanhållet stöd för de behov som hon eller han har i sin vardag. Det ger den enskilde ökade möjligheter till inflytandet över vem som ska ge stöd. För hälso- och sjukvården innebär egenvård att det finansiella ansvaret för utförandet lämnar den regionala hälso- och sjukvården och övergår till staten eller kommunen.¹⁸

Samtidigt ser utredningen att det finns brister när det gäller egenvården som den assistansberoende behöver få hjälp att utföra av någon som gör detta inom ramen för sin yrkesutövning. Bristerna rör den enskildes medverkan i bedömningen om egenvård, men även andra delar som är av stor betydelse för att insatsen ska vara trygg och säker. Särskilt allvarligt är detta där ett fel i utförandet kan få allvarliga konsekvenser för den enskildes liv eller hälsa. Ju mer komplex och riskfylld åtgärd, desto större risker innebär bristerna.¹⁹

En av utredningens viktigaste slutsatser är att det är oförenligt med ett modernt hälso- och sjukvårdssystem och de åtaganden som Sverige har genom internationella konventioner att patienter med omfattande funktionsnedsättningar ges sjukvårdande insatser med lägre patientsäkerhet (som egenvård) för att inte riskera att förlora sin möjlighet att leva sitt liv och delta i samhällslivet på samma villkor som andra.²⁰

Utredningens förslag är att förstärka tryggheten för den enskilde när hjälp med egenvård ges av någon som gör detta inom ramen för sin yrkesutövning. Det sker

¹⁶ Ibid.

¹⁷ SOU 2021:37 Stärkt rätt till personlig assistans – ökad rättssäkerhet för barn, fler grundläggande behov och tryggare sjukvårdande insatser.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ SOU 2021:37 Stärkt rätt till personlig assistans – ökad rättssäkerhet för barn, fler grundläggande behov och tryggare sjukvårdande insatser.

²⁰ Ibid.

genom att riksdagen tydliggör hälso- och sjukvårdens roll och uppgifter, men även genom att tydliggöra det ansvar som anordnare av personlig assistans har för egenvård som utförs inom verksamheten. Utredningen föreslår att en egenvårdslag införs som reglerar hälso- och sjukvårdens ansvar för exempelvis samverkan, planering och uppföljning. Utredningen föreslår vidare att det ska vara ett krav att den som ansöker om tillstånd att bedriva enskild verksamhet enligt LSS redovisar rutiner för hur egenvård ska hanteras i verksamheten.²¹

Utredningen föreslår även att hälso- och sjukvården ska ta större hänsyn till livsvillkor när vård ska ges till personer med stora och varaktiga funktionsnedsättningar. Detta ska ske genom införande av en bestämmelse i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) om att när hälso- och sjukvård ska ges till personer med stora och varaktiga funktionsnedsättningar, särskilt ska övervägas om vård- och behandlingsinsatserna kan ges på ett sätt som i högre utsträckning möjliggör för den enskilde att leva och delta i samhällslivet på samma villkor som andra.²²

Slutligen föreslår utredningen att personer med behov av assistans som har behov av sjukvårdande insatser enligt hälso- och sjukvårdslagen ska kunna få ett sammanhållet stöd för det som hon eller han behöver hjälp med i sin vardag. Utredningens förslag är därför att det ska bli möjligt att beakta behov av sjukvårdande insatser enligt hälso- och sjukvårdslagen vid bedömningen av om rätt till personlig assistans eller assistansersättning föreligger.²³ Det är viktigt att utredningens analys och förslag går igenom noggrant och tas tillvara på ett konstruktivt och långsiktigt hållbart sätt. Därtill att undvika förslag som innebär särlösningar eller undantagsregler.

En långsiktigt hållbar personlig assistans av hög kvalitet – en reformagenda

Regleringen av rätten till personlig assistans är i grunden följande att en första förutsättning för att kunna vara berättigad till personlig assistans är att tillhöra någon av LSS så kallade personkretsar som framgår av 1 § LSS:

1. personer med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd,
2. personer med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, eller

²¹ Ibid.

²² Ibid.

²³ Ibid.

3. personer med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service.

Personer mellan 0 och 64 år kan ansöka om och beviljas assistansersättning. De individer som har fyllt 65 år kan få behålla sin assistansersättning.²⁴

Det är emellertid inte tillräckligt att enbart uppfylla ovanstående krav på att tillhöra någon av LSS personkretsar för att vara berättigad till personlig assistans. En ytterligare förutsättning är att den enskilde ska ha stora och varaktiga funktionsnedsättningar som medför behov av hjälp med sina så kallade grundläggande behov. En människa som har behov av hjälp med sina grundläggande behov kan dock även få assistans för andra personliga behov.²⁵

I framväxande rättspraxis har det förtydligats att hjälpen ska vara av privat eller integritetskänslig karaktär för att omfattas av de grundläggande behoven. Högsta förvaltningsdomstolen har exempelvis pekat på att behov av hjälp med att dela mat, tillreda maten och plocka fram och undan maten inte uppfyller kraven på grundläggande behov. Kravet på att hjälpen ska vara av integritetskänslig art gäller dock inte när det rör sondmatning och andning, där samtliga hjälpmoment omfattas av stödet.²⁶

Det finns stora möjligheter att kunna utveckla den viktiga frihetsreformen som personlig assistans är. Det kommer emellertid att kräva ett helhetstänkande där alla delar som behövs för att få ihop ett långsiktigt stabilt och hållbart regelverk och organisering kring insatsen personlig assistans är lika viktiga att få på plats. Det rör såväl lagar som finansiering. Därutöver rättssäkerhet och enhetligt huvudmannskap, stärkt kvalitet och kontinuitet, säkerställd mångfald och valfrihet, regelbunden tillsyn och uppföljning. Därtill den så viktiga myndighetsutövningen. Allt ska fungera och hänga ihop. Arbetet med detta måste börja nu. Nedan redovisar vi Moderaternas prioriteringar och inriktning gällande en reformagenda i syfte att stärka en långsiktigt hållbar personlig assistans av hög kvalitet.

²⁴ 51 kap. 8 § socialförsäkringsbalken och 9 b § LSS, samt SOU 2021:37 Stärkt rätt till personlig assistans – ökad rättssäkerhet för barn, fler grundläggande behov och tryggare sjukvårdande insatser.

²⁵ SOU 2021:37 Stärkt rätt till personlig assistans – ökad rättssäkerhet för barn, fler grundläggande behov och tryggare sjukvårdande insatser, sid 69.

²⁶ Ibid, sid 70.

Rättssäker individuell prövning

Det har skett en utveckling rörande rättspraxis avseende det grundläggande behovet annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade som medfört att de vissa stödbehov i allt lägre utsträckning kan beaktas som grundläggande behov som ska ge rätt till personlig assistans. Det här har medfört att personer som tillhör personkretsen enligt LSS hamnar utanför den personliga assistansen trots att de har stora och varaktiga funktionsnedsättningar som medför omfattande stödbehov.²⁷

Antalet som är beviljade statlig assistansersättning uppgick i maj 2021 till 13 800 personer. Det är en minskning med 2 379 personer jämfört med oktober 2015. Vi denna tidpunkt hade 16 179 personer beviljats statlig assistansersättning. Minskningen hänger samman med förändrad rättspraxis och att det blivit allt svårare att få sin förstagångsansökan beviljad. År 1995 beviljades nära åtta av tio förstagångsansökningar motsvarande fick över sex av tio sin förstagångsansökan beviljad år 2008 jämfört med i december förra året, 2020, då 17 procent fick sin förstagångsansökan beviljad.²⁸

Moderaterna anser att alla individer ska ha rätt till en individuell rättssäker prövning av sin förfrågan om rätt till personlig assistans och bibehållen assistansersättning oavsett om man väljer att bo kvar eller flyttar till en annan kommun. Moderaterna föreslår att regeringen i uppdraget att stärka rättssäkerheten specifikt tar fram förslag när det gäller vilka villkor som behöver vara uppfyllda när det gäller rätten till personlig assistans för stöd vid egenvårdsinsatser och av föräldraansvaret vid bedömning av barns rätt till personlig assistans. Utredningen om stärkt assistans ger en god utgångspunkt samtidigt som dessa förslag ska vägas mot helheten i lagstiftningen och i möjligaste mån undvika att skapa undantag och speciallösningar. Det gäller exempelvis utredningens förslag att helt upphäva det grundläggande behovet *annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade*.

Moderaterna föreslår att regeringen ska ge i uppdrag att ta fram förslag som syftar till att stärka individens rätt att få sin överklagan rörande beslut om assistans prövad mer skyndsamt än idag och att ojämlikheten i väntetider mellan olika förvaltningsrätter ska minska. Väntetiden på att få sin överklagan prövad varierar högst avsevärt idag. Skillnaden mellan den förvaltningsrätt som behandlar överklagan snabbast respektive långsamt är omfattande. Den långsammaste domstolen tar mer än dubbelt så lång tid på sig mätt som genomsnittlig väntetid (elva månader jämfört med fem månader). Den genomsnittliga väntetiden i Sverige är över ett halvt år. Det handlar ofta om människor

²⁷ Ibid, sid 69-70.

²⁸ Assistanskoll, 2021-06-15.

som är i behov av hjälp alldeles oavsett om de lever upp till lagstiftningens och regelverkens krav på rätt till statlig assistansersättning eller kommunalt beviljad personlig assistans. Det är därför viktigt att processen med överklaganden sker skyndsamt.

Barnets bästa ska tydliggöras

Barnombudsmannen har avlämnat remissvar på betänkandet Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen (SOU 2018:88). Barnombudsmannens yttrande tar sin utgångspunkt i uppdraget att företräda barn och ungas rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter. Barnombudsmannen har även i sitt remissvar beaktat de allmänna kommentarerna och rekommendationerna till Sverige från FN:s kommitté för barns rättigheter.²⁹

Barnombudsmannen poängterar att av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar framgår att barn med funktionsnedsättning fullt ut ska få tillgång till alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på lika villkor som andra barn. Det föranleder Barnombudsmannen att betona att staterna som undertecknat denna konvention är skyldiga att se till att barn med funktionsnedsättningar får sina rättigheter enligt barnkonventionen tillgodosedda på samma villkor som andra barn.³⁰

Barnombudsmannen redogör för att precis som för alla barn gäller också artikel 3 i barnkonventionen, att vid alla beslut som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Barnombudsmannen anser att det är förvånande att betänkandet i de delar som rör barnets bästa väljer svagare skrivningar i förslaget till lagtext än barnkonventionens.³¹

Moderaterna driver i riksdagen konkreta lagförslag, gemensamt med andra riksdagspartier, i syfte att barnets bästa måste tydliggöras och sättas främst vid beslut om till exempel fortsatt placering i familjehem och vårdnadsöverflyttning. Regeringen har passivt i sju år låtit konkreta färdigutredda lagförslag ligga kvar i byrålådan på socialdepartementet som rätt genomförda skulle stärka utsatta barns trygghet.

Barns rättigheter ska utvecklas och stärkas. Om detta råder det ingen politisk konflikt i Sverige. Det är om vägen dit som olika partier har olika lösningar och prioriteringar. Alla barn ska ges bästa möjliga förutsättningar att forma sitt eget liv efter

²⁹ Dnr: BO 2020-0215, Remissvar gällande betänkandet Översyn av insatser enligt LSS (SOU 2018:88) (dnr S2019/00088/SOF).

³⁰ Ibid.

³¹ Ibid.

sina förutsättningar och förhoppningar. Alla barn ska ha möjlighet att göra sin egen livsresa och inte med automatik ärva sina föräldrars.

Barnperspektivet innebär att ansvarig beslutsfattare inför ett beslut eller en åtgärd ska överväga om det berör barnen och i så fall på vilket sätt. Att anamma ett barnperspektiv handlar om attityder, kunskap och arbetssätt. Det speglar synen på barn som fullvärdiga medborgare som ska bemötas med respekt i alla sammanhang.

Moderaterna föreslår att regeringen ger i uppdrag att i en bred översyn av LSS-lagstiftningen tydliggöra barnets bästa.

Ett enhetligt huvudmannaskap

Moderaternas utgångspunkt när vi utformar vår politik är att vi värnar om assistansreformens långsiktiga hållbarhet och legitimitet. Rätten till personlig assistans ska värnas.

Idag är huvudmannaskapet för personlig assistans delat mellan stat och kommun, vilket har medfört problem. Kommunen och staten har i vissa fall gjort olika bedömningar när det gäller en persons rätt till personlig assistans respektive assistansersättning.

Det delade huvudmannaskapet för personlig assistans möjliggör övervältring av kostnader, skapar otydliga ansvarsgränser, och skapar inte några incitament att utveckla andra stödformer samt leder till brister i insyn och uppföljning. Som en följd av detta kan personer få insatser som brister i kvalitet, som inte är säkra, som inte är anpassade till den enskildes behov och som är mer kostsamma än nödvändigt.³²

Moderaterna, Kristdemokraterna och Vänsterpartiet lade mot denna bakgrund under det förra riksmötet fram ett gemensamt utskottsinitiativ om att regeringen skyndsamt ska ta initiativ till en utredning med målsättningen att få på plats ett statligt helhetsansvar för personlig assistans.

Socialutskottet slog i sin behandling av utskottsinitiativet fast att, ”riksdagen tillkännager för regeringen att den skyndsamt ska ta initiativ till en utredning som har ett statligt helhetsansvar för personlig assistans som målsättning. Utredningens förslag ska öka rättssäkerheten och kontinuiteten för personer med omfattande funktionsnedsättning som är i behov av personlig assistans. Utredningen ska vidare säkerställa att de personer som idag har ett kommunalt beslut om personlig assistans ska bibehålla sin rätt till assistans när staten blir ensam huvudman och att de ska omfattas av det rådande omprövningsstoppet för assistansersättning. Utredningen ska presentera

³² SOU 2018:88 Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen, sid 417.

lagförslag för regeringen senast våren 2022. Regeringen ska återkomma till riksdagen med lagförslagen så att de kan träda i kraft före valperiodens slut.”³³Regeringens partier, Socialdemokraterna och Miljöpartiet, reserverade sig mot beslutet.

Nu har emellertid regeringen beslutat att tillsätta en bred utredning som ska analysera för- och nackdelar med ett eventuellt förändrat huvudmannaskap. Utredningen ska dels föreslå hur ett statligt huvudmannaskap kan utformas, dels överväga förslag till alternativa lösningar till ett statligt huvudmannaskap. Utredningen ska redovisa uppdraget senast den 1 mars 2023.³⁴ Det innebär att någon reform om statligt huvudmannaskap knappast kan vara på plats före tidigast år 2025. Detta bidrar till fortsatt osäkerhet kring hanteringen av enskildas behov av rättssäkerhet och likvärdighet i bedömningen av personlig assistans.

Moderaterna föreslår att regeringen ska fullfölja riksdagens tillkännagivande om att skyndsamt genomföra en utredning som har ett statligt helhetsansvar för personlig assistans som målsättning.

Säkerställ kvalitet och kontinuitet – tillståndsplikt, kvalitetskriterier, tillsyn och regelbunden uppföljning

Det regelverk som styr insatsen personlig assistans behöver bli tydligare exempelvis när det gäller uppföljning, tillsyn, kontroll och utvärdering. För att kunna förstärka kvaliteten inom personlig assistans behöver lagstiftningen utvecklas och bli mer träffsäker i syfte att bidra till att ökad delaktighet och självständighet. Då krävs det är vi övertygade om bland annat nationella kvalitetskriterier och regelbunden uppföljning av de konkreta insatsernas uppnådda kvalitet.

Några av de ursprungliga bestämmelserna i LSS-lagstiftningen var direkt inriktade på kvalitetsaspekter. I lagens förarbeten finns specialmotiveringar kring detta som anger att en kvalitetsnivå på insatserna är att de säkerställer goda levnadsvillkor för den enskilde mottagaren av insatserna. Därutöver att insatserna ska anpassas till individuella behov och utformas enligt närhetsprincipen för att vara lättillgängliga för personer som är i behov av insatsen.³⁵

På nationell nivå har Inspektionen för vård och omsorg till uppgift att ansvara för tillståndsprövning och tillsyn av verksamhet inom LSS. Kravet på tillstånd för enskilda verksamheter infördes i LSS 1 januari 2011 av den förra borgerliga regeringen i syfte att

³³ Socialutskottets betänkande 2020/21:SoU10, sid 1.

³⁴ Kommittédirektiv Dir 2021:76 Statligt huvudmannaskap för personlig assistans.

³⁵ SOU 2018:88 Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättning, sid 536, samt till exempel 7 § andra stycket i LSS.

förbättra förutsättningarna för kvalitet och trygghet för dem som får insatser med stöd av LSS. Vidare infördes en lag om registerkontroll med krav på att den som bedriver verksamhet enligt LSS och utför stöd och serviceinsatser åt barn med funktionsnedsättning inte får anställa någon utan att först ha gjort en kontroll i belastningsregistret. Sedan halvårsskiftet år 2013 får tillstånd endast lämnas till den som med hänsyn till sina ekonomiska förhållanden och omständigheter i övrigt visar sig lämplig att bedriva sådan verksamhet.³⁶

Moderaterna förespråkar att ytterligare viktiga redskap att säkerställa kvaliteten i välfärden inom bland annat personlig assistans är att systematiskt använda system med generell tillståndsplikt för alla oavsett om det rör offentligt eller privat driven verksamhet, nationella kvalitetskriterier och regelbunden tillsyn, uppföljning och utvärdering. Det är av central betydelse att kraven ska vara likvärdiga, oavsett driftsform. Den som söker tillstånd att verka inom välfärdsverksamhet som är skattefinansierad så som personlig assistans ska kunna visa att den har ekonomiska förutsättningar att bedriva verksamheten långsiktigt.

Moderaterna föreslår att regeringen ska ge i uppdrag att ta fram nationella kvalitetskriterier och regelbunden uppföljning av dessa inom all offentligt finansierad verksamhet som rör personlig assistans. Verksamheter i välfärden så som utförande av personlig assistans som inte uppfyller de grundläggande kvalitetskraven som krävs för att få tillstånd att bedriva välfärdsverksamhet ska komma ifråga för tydliga sanktioner. Det ska bli fråga om tydliga viten. Dagens nivåer gällande viten är inte tillräckliga utan bör höjas för att bli mer kännbara. En tydligare koppling mellan resultat och ekonomisk ersättning medför tydligare incitament och krav.

Den som inte levererar LSS-verksamhet så som personlig assistans av kvalitet som är tillräckligt bra, enligt kvalitetsmåten, ska få lägre ersättning. Det skapar tydliga drivkrafter att ständigt utveckla kvaliteten och motverkar försök till fusk och att minska kostnader för att kunna förbättra sina ekonomiska resultat. Uppföljning och utvärdering ska alltid vara redskap i styrningen av välfärdsverksamheter. Hur resultaten uppnås är också en viktig del i uppföljningen av kvalitet. Syftet med personlig assistans är att människor ska kunna leva självständiga liv – det värnar vi om och vill utveckla. Då är systematisk uppföljning och utvärdering en helt central del av ett metodiskt långsiktigt arbete att säkerställa kvaliteten inom personlig assistans.

³⁶ SOU 2018:88 Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen, sid 542.

Säkerställ valfrihet och mångfald

När LSS-lagstiftningen och assistansersättning infördes var det redan från början möjligt att driva verksamheten i privat regi och det fanns konkurrens mellan olika aktörer och utförare. Valfrihet är således en viktig del av assistansreformen och det var från start en tydlig rätt för den enskilde att få välja personlig assistent samt när, hur och var assistansen ska utföras.

LSS-verksamheter så som personlig assistans blir bättre när det finns en mångfald av utförare som utvecklar verksamhetens kvalitet. Alla ska även fortsatt kunna få välja utförare av personlig assistans utifrån sina levnadsförhållanden och behov. Samtidigt varierar förutsättningarna avsevärt mellan olika delar av Sverige. Det innebär betydande utmaningar. Detta ska emellertid inte sätta någon restriktion på rätten att få välja.

Valfrihet och mångfald inom LSS-verksamhet så som personlig assistans innebär att olika sätt att organisera assistansen samt behandlingsformer prövas och utvecklas. Att det finns fler alternativ driver på kvalitetsarbetet och bidrar till nya arbetssätt. En förutsättning för valfrihet som leder till rationella val och ökad effektivitet är tillgång till objektiv lättillgänglig information och kunskap. Staten ska ha ansvar för att objektivt sammanställa information om olika utförares utbud, kapacitet, tillgänglighet och kvalitet inom LSS-verksamheterna inklusive insatsen personlig assistans. Moderaterna föreslår att regeringen ger ett sådant uppdrag till myndigheten för vård och omsorgsanalys att ta fram ett grundligt underlag i syfte att kunna få detta på plats.

En helt avgörande del i att underlätta valfrihet och mångfald inom LSS-verksamheter handlar om att säkerställa att det råder konkurrensneutralitet mellan olika utförare. Detta gäller till exempel tillståndsgivning genom att använda generell tillståndsplikt, likadana ekonomiska villkor oavsett driftsform samt användande av nationella kvalitetskrav. Detta stärker förutsättningarna till fler alternativa driftsformer inom hela den samlade välfärdssektorn.

Moderaterna föreslår att regeringen ska ge i uppdrag att ta fram lagstiftning och regelverk som säkerställer konkurrensneutralitet och etableringsrätt inom all LSS-verksamhet. Till exempel handlar detta om att i lagen om valfrihet införa skärpningar med innebörden att det ska vara förbjudet att möjliggöra reservation av LOV-system inom vård och omsorg för idéburna verksamheter. Detta som ett led i att säkerställa den fria etableringsrätten inom välfärdens verksamheter. Idéburna verksamheter spelar en viktig roll och tillför stora värden för samhället och enskilda individer, men ett gynnande av en viss driftsform leder i förlängningen till minskad valfrihet, ojämlika konkurrensvillkor och ineffektivare användning av skattebetalarnas begränsade resurser.

Effektivitet, kvalitetsresultat och kostnadskontroll

Det finns en betydande mångfald av aktörer och utförare inom personlig assistans. De låga hindren som finns för inträde respektive utträde på denna marknad samt relativt sett låga vinster tyder på att konkurrensen mellan anordnarna fungerar väl.³⁷ Att alla familjer som är i behov av personlig assistans är medvetna om möjligheten att själv kunna välja anordnare tyder på att denna del av systemet fungerar väl. De som är i behov av assistans är motiverade att göra ett aktivt val och har tillgång till information att basera valet på.³⁸

Det är viktigt att förstå varför så många av brukarna av personlig assistans i så stor och ökande utsträckning väljer privata alternativ. Assistanskommittén påvisade i en enkätundersökning att assistansmottagare som valt en privat anordnare upplevde sig ha högre bestämmanderätt och valfrihet än andra. Personer som fick kommunalt utförd assistans upplevde sig ha sämre möjligheter att få välja assistenter och hur assistansen skulle utföras.³⁹

I en enkätundersökning av Försäkringskassan uppgav bara tre procent av alla med assistansersättning att de inte var nöjda med, eller inte kände tilltro till, sin anordnare av assistans. Nästan alla assistansmottagare var nöjda med den assistansanordnare de hade valt, men en undersökning bland assistansberättigade över 18 år i Göteborgs kommun visade att assistansmottagare med privata anordnare var mer nöjda än dem med kommunala anordnare.⁴⁰

Motverka organiserad brottslighet, fusk och överutnyttjande

För att klara framtidens välfärdsutmaningar krävs det ordning och reda. Det ska finnas klara och tydliga lagar och regelverk för vad som gäller om man driver och sköter LSS-verksamhet så som insatsen personlig assistans, oavsett driftsform. Detta i första hand för att säkerställa kvaliteten men lika viktigt för att motverka organiserad brottslighet, fusk och överutnyttjande inom personlig assistans och övrig LSS-verksamhet.

Det handlar om allvarliga systemfel och det finns ett stort behov av att förändra lagstiftning och regelverk, samt att förbättra uppföljning och tillsyn av assistansverksamheten. Allt oupptäckt fusk och överutnyttjande är förlorade skatte kronor. Som i slutändan drabbar dem som har det allra största behoven av

³⁷ 8 Inspektionen för socialförsäkringen (2017). Assistansmarknaden – lönsamhet och konkurrensförhållanden.

³⁸ Ibid.

³⁹ SOU 2018:88 Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen.

⁴⁰ Ibid.

samhällets gemensamma stöd i form av personlig assistans. Delegationen för korrekta utbetalningar från välfärdssystemen uppskattade att omkring 300 miljarder kronor kan ha betalats ut felaktigt från välfärdssystemen sedan år 2005.

Det finns all anledning att vara självkritisk. Fram till år 2011 var det i princip fritt inträde på assistansmarknaden i och med utformningen av assistansreformen, men sedan dess har statens krav på anordnarna ökat bland annat i och med att det krävs tillstånd från Inspektionen för vård och omsorg för att bedriva assistansverksamhet. År 2011 infördes emellertid ett krav på tillsyn och tillstånd för att bedriva assistansverksamhet som innebar att det skulle finnas rutiner och beskrivning av hur verksamheten var upplagd.⁴¹

Den 1 juli 2013 infördes ytterligare regleringar med avsikt att förbättra kontroll och uppföljning av assistansanordnare, få effektivare handläggning samt ett utökat myndighetssamarbete. Tillstånd beviljas endast om sökanden anses lämplig med hänsyn till sina ekonomiska förhållanden och vissa andra omständigheter. Ett tillstånd får återkallas om det råder allvarliga missförhållanden för en enskild eller om tillståndshavaren inte uppfyller lämplighetskraven.⁴²

Regeringen föreslog i propositionen ändringar i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade och i socialförsäkringsbalken. Ändringarna ska ge Försäkringskassan och kommunerna lagstöd för att neka en person som är berättigad till assistans utbetalning av ersättning för personlig assistans som utförts inom en yrkesmässig verksamhet utan tillstånd enligt 23 § lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade.⁴³

I anslutning till detta föreslås vidare i propositionen ändringar som medför skyldighet för Försäkringskassan och kommunerna att informera Inspektionen för vård och omsorg när en enskild kan antas bedriva verksamhet för personlig assistans utan tillstånd. Möjligheterna för Inspektionen för vård och omsorg att begära in information i tillsynsärenden föreslås förtydligas.⁴⁴

Moderaterna anser i huvudsak att regeringens förslag är ett litet steg i rätt riktning. Det handlar om vikten av att värna den assistansberättigades trygghet och att genom tillståndskravet se till att säkerställa kvalitet och motverka organiserad brottslighet, fusk och överutnyttjande av systemen. Det har saknats lagstöd för att neka en

⁴¹ SOU 2018:88 Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen.

⁴² Ibid.

⁴³ Regeringens proposition 2020/21:205 Utbetalning av ersättning för personlig assistans endast vid tillstånd.

⁴⁴ Ibid.

assistansberättigad assistansersättning eller ekonomiskt stöd på den grunden att denne anlitat en assistansanordnare som saknar tillstånd.

Det finns emellertid ett omfattande behov av att få bukt på och helt stoppa den organiserade brottsligheten kring assistansersättning, samt fusk och överutnyttjande som missbrukar avsikten med assistansreformen. Fler konkreta åtgärder måste därför tas fram och genomföras.

Moderaterna har nyligen föreslagit ett nytt åtgärds paket för att pressa tillbaka den organiserade brottsligheten och stävja systematiskt utnyttjande av välfärdssystemen. Syftet är att använda den ekonomiska politiken för att knäcka den grova brottslighet som i organiserad form breder ut sig över Sverige – som skapar otrygghet och kostar skattebetalarna enorma summor varje år.⁴⁵

Moderaterna föreslår att generell tillståndsplikt oavsett driftsform och tydliga krav på och prövning av ägare och ledning i välfärden införs inom till exempel insatsen personlig assistans. Denna prövning ska innebära ägar- och ledningsprövning inom alla fristående verksamheter och prövning av anställd ledning i offentligägda verksamheter i välfärden. Prövning av ägare och ledning ska omfatta allmänna lämplighetskrav, kunskaps- och kompetenskrav samt krav på ekonomisk uthållighet.

Prövning om krav på ekonomisk uthållighet ska omfatta bland annat kapitalkrav i syfte att säkerställa långsiktighet i verksamheten. Det är viktigt att allmänheten tillförsäkras en god insyn gällande såväl verksamhetsrelaterade uppgifter som ekonomi genom en öppen redovisning. Meddelarskyddet för anställda i privata företag i offentligt finansierade verksamheter inom välfärden ska stärkas.

Moderaterna föreslår att regeringen ska ge i uppdrag att ta fram ett standardiserat arbetsgivarintyg och att det ska tillhandahållas av en ansvarig myndighet. Intyget bör kunna förmedlas till andra myndigheter genom en automatiserad tjänst. Behovet av ett sådant intyg är stort eftersom omfattande organiserad brottslighet är kopplad till fiktiva anställningar. Oriktiga arbetsgivarintyg är en nyckel för kriminella för att få utbetalningar från välfärdssystemen. Arbetsgivarbevisen är i regel relativt svåra att kontrollera. Skatteverket har själva lyft behovet ett standardiserat intyg med uppgifter om arbetsförhållanden.

Moderaterna föreslår att regeringen ska ge i uppdrag att se över möjligheten att fler företag ska kunna bli ålagda revisionsplikt, utifrån riskbedömningar. Revisionsplikten avskaffades år 2010 för små aktiebolag. Riksrevisionen har kritiserat avskaffandet

⁴⁵ Stoppa stölderna från välfärden - stryp finansieringen av organiserad brottslighet, rapport från Moderaterna 2021-06-16.

ingående i en rapport från år 2017 och menar att sammanvägt är nackdelarna med avskaffad revisionsplikt större än fördelarna. Riksrevisionen fastslår att det överlag inte gått bättre för bolagen som efter reformen valde bort revision, men att det finns indikationer på att reformen kan ha ökat skatteundandragandet och gynnat ekonomisk brottslighet.

Moderaterna föreslår att regeringen ska ge i uppdrag att kravet på aktiekapital vid start av aktiebolag bör höjas från dagens krav om 25 000 kronor, i vissa fall. En konstruktion med olika nivåer bör övervägas, till exempel för brottsutsatta branscher och utefter riskbedömningar vad avser kriminalitet. Aktiebolag används i stor utsträckning för att begå brott då de exempelvis drivs utan personligt ansvar. När gränsen för aktiekapital nyligen sänktes var bland annat Ekobrottsmyndigheten mycket skeptisk. Myndigheten menar att sänkningens effekter kommer bidra till att ekonomisk brottslighet i aktiebolagsform underlättas. Det vill vi förhindra och stoppa.

Återbetalningskrav och utbetalningsstopp

Det framgår av socialförsäkringsbalken att Försäkringskassan kan rikta återkrav mot utförare av assistans bland annat ifall anordnaren insett eller skäligen borde insett att assistansersättningen som denne erhållit har utbetalats felaktigt eller med ett för högt belopp.⁴⁶

Det räcker i nuvarande rättsläge att anordnaren av personlig assistans skäligen borde ha insett att ersättning lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp för att återkrav ska kunna ställas. Det som behöver ses över är om kraven på den enskilde anordnaren av assistans, att denne skäligen borde insett att assistansersättningen man erhållit utbetalats felaktigt, ligger på en rimlig nivå.

Moderaterna föreslår att regeringen ska ge i uppdrag att se över om nuvarande regelverk och villkor gällande återbetalningskrav ligger på en rimlig och skälig nivå. Detta kräver väl avvägda bedömningar mellan å ena sidan krav på att täppa alla luckor för att kunna fuska och begå brott i syfte att använda skattebetalarnas resurser på ett bedrägligt sätt och å andra sidan att systemet ska var rättssäkert och förutsägbart för den enskilde utföraren av personlig assistans. Därutöver och kanske viktigast av allt att den enskilde individen med behov av personlig assistans ska ha rätt till integritet och inte behöva uppleva sig kontrollerad av assistansanordnaren.

Moderaterna föreslår att regeringen ska ge i uppdrag att se över om nuvarande regelverk och villkor gällande utbetalningsstopp ligger på en rimlig och skälig nivå.

⁴⁶ Återbetalning ska enligt 108 kap. 2 § andra stycket socialförsäkringsbalken.

Försäkringskassan kan idag fatta beslut om utbetalningsstopp, beslut som inte är överklagningsbara förutom att man kan kräva tillbaka pengar som redan har använts till beviljad personlig assistans.

Ta fram nationella riktlinjer gällande rehabiliterings- eller habiliteringsinsatser

Med rehabilitering menas att återskapa förmåga genom insatser till personer som skadats senare i livet genom olycka, sjukdom eller liknande. Habilitering är det stöd och den behandling som ges till barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning för att de ska få möjlighet att bibehålla och utveckla sina förmågor.

Hjälpmedel för det dagliga livet är en individuellt utprovad produkt som syftar till att bibehålla eller öka aktivitet, delaktighet eller självständighet genom att kompensera en funktionsnedsättning. Ett hjälpmedel kan vara hälsofrämjande och förebyggande, såväl som habiliterande och rehabiliterande.

Rehabilitering, habilitering och tillgången till hjälpmedel ska vara god, jämlik och kunskapsbaserad. Idag finns oacceptabla skillnader mellan Sveriges 21 landsting och 290 kommuner när det gäller tillhandahållande av rehabilitering, habilitering och hjälpmedel.

Kvaliteten inom dessa tre områden varierar kraftigt. Mellan barn och vuxenhabilitering råder också stora skillnader samt problem i övergången från barnhabilitering till vuxenhabilitering. Kompetensbristen är ett faktum och även tillgången till personal som arbetar med rehabilitering, habilitering och hjälpmedel varierar mycket över landet.

Ansvaret för olika typer av rehabiliteringsinsatser är fördelat på flera – såsom arbetsgivare, arbetsförmedling, kommuner och regioner vilket har sina utmaningar. I många kommuner finns också de frivilliga samordningsförbund där rehabiliteringsinsatser för vissa grupper koordineras mellan de fyra parterna kommun, region, arbetsförmedling och försäkringskassa.

Vi lever att längre, vilket såklart är positivt. En av de följder som det kommer ha att vi lever allt längre är att efterfrågan på rehabilitering och hjälpmedel kommer att öka framöver. Vi får aldrig glömma bort att rehabilitering har ingen övre åldersgräns och det är individens behov och önskemål som ska vara styrande.

Funktionsrätt Sverige, som är ett stort antal funktionsrättsförbund som slutit sig samman, har presenterat en rapport hur Sverige lever upp till den konvention som brukar kallas Funktionsrättskonventionen. Denna konvention är antagen av över 180

stater och den antog Sveriges riksdag redan 2008. Artikel 26 i denna konvention tar upp frågan om habilitering och rehabilitering.

Funktionsrätt Sverige har ett antal förslag om vad som behöver göras för att nå upp till konventionen. Vi anser att dessa förslag är intressanta. Moderaterna vill att regeringen ger i uppdrag att göra en översyn av lagstiftningen kring rehabilitering i syfte att säkerställa likvärdig tillgång och stärka individens rätt och att ta fram nationella riktlinjer för rehabilitering, habilitering och hjälpmedel. Moderaterna vill därutöver att det regelbundet genomförs en nationell kartläggning av kompetensförsörjningen i regionerna.

Camilla Waltersson Grönvall (M)

Johan Hultberg (M)

Ulrika Heindorff (M)

Ulrika Jörgensen (M)

John Weinerhall (M)

Noria Manouchi (M)

Marie-Louise Hänel Sandström (M)

Ann-Britt Åsebol (M)